

منشأ زیبایی در باغ ایرانی

اغلب کتاب‌های تاریخ باغبانی از ایران به عنوان خاستگاه باغ نام می‌برند. مهم‌ترین شاهد آنها، علاوه بر قدمت تمدن ایران، واژه پردیس است که از زبان فارسی به زبان‌های عربی و اروپایی وارد شده و به گونه‌هایی از باغ اطلاق می‌شود. به استناد اعتقادات باستانی ایرانیان، باغ فضایی «لازم‌الوجود» بود که همچون معبد، برای معتقدان به قدرت مهر و آناهیتا و نمادهای آنها در طبیعت، مکانی برای اتصال زمین به آسمان شمرده می‌شد. بدین ترتیب باغ ایرانی به وجود آمد تا مکان ستایش نمادهای مقدس باشد: آب، درختان خاص، بی‌کرانگی، آسمان، محصوریت و ... علاوه بر این‌ها پرسش دیگری نیز مطرح می‌شود که کمتر به آن پرداخته شده: منشأ زیبایی در باغ ایرانی چه بوده است؟ در پاسخ چرایی پیدایش باغ در ایران، نگاه خاص به طبیعت و عناصر منظر ذکر شده، اما در پاسخ زیبایی‌شناسی و چگونگی صورت‌بندی باغ ایرانی حرف زیادی در دست نیست. در این زمینه، در تشریح علت هندسه مستطیلی باغ ایرانی، بر زیبایی‌شناسی حماسی و اشرافی آن تأکید شده، که نظام مستطیلی واجد نوعی کمال و قدرت در صورت خود است که با معنای باغ ملازمه دارد. آب و گونه‌های خاص گیاهی همچون سرو را نیز نماد ایزدان آسمانی دانسته‌اند که با وجه قدسی خود، در باغ زیبایی آفرینی می‌کنند. پیش از این‌ها سخن مستندی درباره روند صورت‌یابی باغ ایرانی و زیبایی‌شناسی حاکم بر آن، گفته نشده است. دکتر عباس مسعودی در مقاله ریشه‌های باغ ایرانی (منظر شماره ۱۲) با نکته سنجی جذابی در صدد رمزگشایی از سنت روان کردن آب در باغ ایرانی و تحلیل نظام جوی‌ها و حوض‌های آن برآمده و آن را اقتباس از سنت کشاورزی ایرانیان شمرده است. او معتقد است که انتقال آب از بالا دست به مزارع و باغات پائین با گل و لایی همراه است که برای صاف کردن آن و جلوگیری از ایجاد خسارت به مزارع، باید تدبیری اندیشیده می‌شد. حوض‌های عمیق «گل‌گیر» و «رسوب‌گذار» در طول مسیر انتقال آب ساخته شدند تا آب جاری کمی آرام‌تر شده و اضافات آن ته‌نشین شود. آب صاف از سوی دیگر حوض وارد جویی می‌شد که آن نیز در چند قدم پائین‌تر به حوض دیگری می‌رسید. این تواتر جوی و حوض که فلسفه‌ای کارکردی داشت، در باغ پاسارگاد (قرن پنجم پیش از میلاد) قدیمی‌ترین اثر باقی مانده از باغ در کره زمین، به نظمی زیبا و سازنده کشیده شد که در نمونه‌های بعدی با تغییرات و دگرگونی‌های جدیدی همراه شد و انواع بازنمایی آب در باغ را پدید آورد. آن چنان که زهره بختیاری در قاب منظر زیبایی که از روستای کامو انتخاب کرده پیداست، نمونه اولیه و اصیل جوی آب و حوض و رسوب آن، عنصری اساسی در منظر باغداری است که باغ‌های دو سمت خود را آبیاری می‌کند. در نتیجه، کهن‌الگویی برای جریان آب در میان دو باغ پدید می‌آید. پس از آن، باغ‌های جداگانه و محصور قرار گرفته‌اند، کوچک و بزرگ؛ که هر یک به مالکی و به تبع آن به گونه‌ای درخت و کشت اختصاص یافته‌اند. این نحو تقسیم خرد باغ‌های دو طرف به کاشت‌های مختلف در باغ ایرانی، نظامی هندسی پیدا؛ و صورت‌های بعدی آن را تولید کرد. از این رو است که می‌توان باغداری سنتی را منبع زیبایی‌شناسی در باغ ایرانی به حساب آورد که صورت‌هایی در باغ تولید کرده که با نظام فکری و فلسفی ایرانیان نیز در هماهنگی به سر می‌برد. رمز پایداری زیبایی‌شناسی در باغ ایرانی شاید همین هماهنگی باشد.

سردبیر
سیدامیر منصوری
amansoor@ut.ac.ir

COPYRIGHTS

Copyright for this article is retained by the authors with publication rights granted to Manzar journal. This is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

نحوه ارجاع به این مقاله

منصوری، سیدامیر. (۱۳۹۸). منشأ زیبایی در باغ ایرانی. *مجله منظر*، ۱۱ (۴۷): ۳.

DOI: 10.22034/manzar.2019.89062

URL: http://www.manzar-sj.com/article_89062.html

